

BALASSA BÁLINT LEVELE MELITH ISTVÁNHOZ, A SZEPESI KAMARA FŐNÖKÉHEZ.

A gróf Zichy család zselői levéltárából közlöm Balassa Bálint 1587. ápr. 27-én kelt levelét, mely nagyjából a költő birtokviszonyaira vonatkozik. A levélben foglaltak megértéséhez meg kell jegyezni, hogy Balassának Várdai Mihály özvegyével, Dobó Krisztinával kötött házasságának harmadik évében íródott. A levélben említett Zokolyi nem más, mint Z. Miklós, felesége Várdai Anna révén közeli rokona a költőnek. Az alábbi levél eredetije a fenti levéltár Missilis levelei közt található.

[Kívül címzés] Generoso domino Stephano Melÿth S. C. Maiestatis Camerae Scepusiensis prefecto, domino amico observandissimo.

Generose domine, amice observandissime: Servitii mei commendatione praemissa:

Istenteöl k.k minden yo akaroywal öszwe hoszw eletheth, es mÿnden egieb lelkÿ testÿ yootis kywanok.

Eleeg betegen wontatwan magamath Kassara az Doktorhoz, akaram kegÿ ez lewelemmel, oda ertermnek elötte meg thalalnom: Kérwén kegÿt mÿnth bÿzodalmas wramat barathomath, hogÿ kegÿt lelyen modoth benne hogÿ Zomborth ö felsege en thölem meg ne wáltsa: Reöwÿdeden ÿrok, hazugsag nelkwl, io emberseggel: — Ha kegÿt meg zeryÿ ilÿen okkal az mÿnth Im ide ala megh irtham kegÿt azth az zeoleoth, kÿth Mosdosÿ Petertheol meg walthoitam ith Zomborÿ hegÿen, ayandekon adom, es az assony emberrelis három szaz forÿnthban wallattom kegÿt walahol kegÿt akarÿa ÿlÿen modon hogÿ mÿgh Zomborth mÿ bÿrÿwk kegÿtheöl meg ne walthasswk, hanemha az Sommath ö felsege le tennee wgÿan akkor az Sommathol az 300 frt. kegÿt defalcaltassék. Ö felsegenek penÿgh Im Zaz hordo borth adatok Patakrol az Thokaÿ profantra keethezerforÿnterth: — Ha penÿgh ö felsege mÿnden possessioiath es Ius Regiumath Nekem adgÿa Zomboron es Zokolÿtholis kÿ hadgÿa walthanom azth az reszth az kÿth ö bÿr es azth az resztis, kyth Thokaÿhoz bÿrnek kezemben bochatÿa (bar akkor a mÿkor Zokolÿth kÿ fizethetem az ö reszebeöl) tehath keetzaz hordo borth adatok de facto a Profantra Patakrol. — En az isten tudgia Zomboron penÿg egieberth nem kapok hanem chak az patakÿ joszagnak keözel wolthaerth, es az katonasagerth. Im latÿa kegÿt, mÿnd az thawalÿ szaraz derek s. mÿnd ez tawasÿ hÿdegek [m]enÿ kaarth tettek az zeöleökben bÿzon kelletik az bor az [Profan]tra, Ozthan mosth a Raczsagban keönyen penzth teremth[hetni]. . . korchomakon az borokbol: — Latÿa kegÿt, kogÿ en negÿ ezer [sorintual] augealom az Zomborÿ Sommath borwl ha ö felsege nekem hadia. — De wram ha zÿnte az ö felsege Zomborÿ reszeth es kÿth Thokaÿhoz bÿrnek, es az Zokolÿ reszeth enÿme nem tehetne mosth kegÿt az Jus Regiummal holtomÿgh, es holtom uthan az azzonember maradekynak tÿz esztendeÿgk az 200 hordo borerth. . . . az reszth, kÿth az aszonÿember vthan bÿrok maraszsa meg nalam kegÿt az 100 hordo borerth hath esztendeig. En igis kegÿt adom az felöl [megh] Irth zeöleöth, kÿ bÿzon

ötszaz for.^{utal} Job es ezenkyweölis myndenben [az] myben .k.^d paranchol, kegk örömesth zolgalok: De ha .k.^d az Ius Regiumoth Zomborban nekem vagi az azonymbenrek zerzÿ az azonÿ ember elteig, es az ő holta vthan Successorinak tÿz esztendeig az masik Szaz hordo borerth: Az zeöleö felethis, hath borth olÿath adok kegk, kÿket mentheöl Jobnak fogh .k.^d embere esmernÿ Patakon es Ith Zomboron: Azerth kerem meegis kegk mynth Bÿzodalmas yo akaro wramoth, hogÿ kegk meg tekÿntwen mynd az en mosthanÿ nÿawalÿas allapathomoth, smynd az kegdk walo zolgalatra walo Jo akaramoth, S mynd az ő felsege hasznath, merth zaz borral augealnÿ 3000 for^{terth} Inscribalth zegen Joszagoth nem semmÿ: legÿen azou kegk hogÿha mynd felesegeme nem lehetis az ő felsege Zomborÿ Joszaga 200 hordo borerth (kewel az elöbÿ Sommath augealom) felesegem elteÿgh, es az ő holta wthan az ő Successorié, 10 eztendeigh ottan chak az a reesz kyth mosth 3000 for^{terth} byrwnk, ne szakadÿon el teölünk, hanem a 100 hordo bornak augmentuma wthan maradhasson meg hath esztendeÿgh nalwnk: Az istennel bÿzonÿtóm penÿgh, hogÿ ez e Joszagh 3000 for^{toth} es 100 hordo borth mosthanÿ Ideöben nem eer, merth tÿzenketh haz Jobagynal teöbëth nem alytom, hogÿ my ÿth byryunk, az myvel el holtchak, Jollebeth hogÿ meg oszthozankis Zokolywal, .15. wagÿ .16. Jabagÿ Jutoth wala egÿ egÿ Reszre. De erre chak az Patakÿ Joszagnak keözel woltha, es az katonasagh viszen, az mynth meg Irám: Azerth lassa kegk kegteöl walazth warok az szallasra merth az fejem szedelgese myath nem larhatok kÿn yalogh: hiszem egÿ Czedwlaban meg Irhatia .k.^d sub sigillo a walazth: mertha wolna ismelletem olÿ emberem, ezth en wgÿyan nem trakthalam mas althal, hanem chak magam: Isten eltesse .k.^t Datum Zombor az oo kalendarium zerÿnth Zentgÿeorgynap wthan cheterteken. A^o 1587.

Kegk keesz zolgaia gyarmathÿ Balassa Balynth.

Közli: LUKCSICS PÁL.

PÓTLÁS A RÉGI MAGYAR «METRIKUS» ÉNEKEKHEZ

Legutóbbi dolgozatomban¹ felsoroltam a régi magyar énekeskönyvek metrikus eredetű dallamait. Ezt a felsorolást most kiegészíthetem egy eddig számba nem vett metrikus típussal. Az anapaestusi formáról van szó (pontosabban: Anapaesticum dimetrum catalecticum), mely három anapaestusból és egy «lebegő» szótagból alakul (az első két rövid szótagot gyakran egy hosszú helyettesíti)

— — — — —

s mely Prudentiusnak egy népszerű himnusa nyomán került a magyar ritmus-kincsbe. Az anapaesticum nem tartozik a gyakori metrum-formák közé; Prudentius csak egyszer él vele, a *Cathemerinon* sorozat temetési himnuszában (Hymnus in Exequiis Defunctorum): *Deus igne fons animarum* stb. Ennek a himnusznak egy része a *Jam maesta quiesce querela*

¹ IK. 1928. 101.

kezdetű szakasz, melyet *Hagyjátok el, hív keresztyének, Fájdalmit a ti szíveteknek* kezdetű fordításban felvettek a régi magyar énekeskönyvekbe is. Dallammal először az Illyés István-féle *Soltári énekek*hez csatolt *Halottas énekek* között (1693. 117.—118. l. stb.) találjuk; az Ujfalvy-féle *Halott temetéskorra való énekek* két XVIII. századi kótás kiadása két különböző melódiával közli: egyik, a debreceni kiadás (1791 stb.), az Illyés-féle dallamot adja (29. l.), másik, a Fábíán-féle kiadás (talán 1760 körül¹), eltérő melódiával vette fel (31—32. l.). Érdekes a dallamok ritmizálása: a metrikus schemát legtisztábban az Illyés-közölte melódia első két sora adja vissza; a debreceni verzió ritmusa már elmosódott, a Fábíán-féle verzió pedig új, magyar ritmizálást mutat:

— — —	— —	— — —	—
Hagyjátok	el hü	Keresztyé-	nek
Fájdalmit	ti fí-	veitek-	nek ! stb.

Maga a magyar szöveg a XVI. századból való; megvan már a század vége felé összeírt boroszlói kéziratban. Kisebb-nagyobb módosításokkal került át még a XIX. században megjelent *Halott temetéskorra való énekek*be, Ujfalvy késői kiadásába is. Az eredetinek új fordításával Földi János próbálkozott 1790-ben (l. *Kazinczy lev.* II. 107. l.); fordítása simább, könnyebb a réginél, melyet hibásnak nevez, de önálló súlyban és erőben nem érthette utól; fordítása tudtomra nem is terjedt el.

Önállóak-e a Prudentius-hymnus régi magyar átdolgozásának dallamai, nem tudjuk. Prudentius-szövegekre írt metrikus dallamokat gyűjteményesen adnak ki Lipcsében 1533-ban (*Melodiae Prudentianae et in Virgilio magna ex parte nuper natae*; Hordisch és Forster kórus-kompozíciói Tritonius stílusában),² de hogy történt-e átvétel ebből a humanista gyűjteményből nem állapíthattam meg.

Nyilvánvalóan a Prudentius-féle ének formája inspirálta Varjas János debreceni tanárt (1721—86), *Eheu viduata marito* kezdetű híres halottas éneke megírásakor.³ Az ének mind latin, mind magyar szöveggel (*Taj mint maradék magam árván*) meglehetősen elterjedt; dallamát számos régi dalgyűjtemény őrzi: megvan a Kulcsár-féle melodiáriumban (Sárospataki főisk. kv. 1770. sz. kézirat, a XVIII. század második feléből, 84. l.), a Novák-féle melodiáriumban (u. o. 1718. sz., 1791—, 121. és 124. l.), Kovács Ferenc énekgyűjteményében (Akadémia, Régi s újabb írók kz. műv. 8°. 62., 1777—, 27. ill. 44.), Pálóczi Horváth *Ötödfélszáz énekében* (200. sz.) stb. A melódia, majdnem mindegyik feljegyzésben, hiven követi a metrikus schemát. Dallam és ritmus-alak egyaránt népszerű lehetett a kollégiumok alkalmi irodalmában; az *Eheu viduata* nótájára utal p. o. a debreceni főisk. kv. Melegh Dániel-féle melodiáriumban (1797, könyvtári jelzete R 830.) a *Mondjátok az Urnak halleluját* kezdetű ének; ugyanezre a dallamra megy a M. T. Akadémia

¹ Csak csonka példányait ismerem, a kolozsvári református kollégium (jelz. LI. 1201.), a sepsiszentgyörgyi Székely Múzeum és a debreceni ref. kollégium (H 1035d) könyvtáraiban. Utóbbi a legteljesebb.

² L. R. Wustmann. *Musikgeschichte Leipzigs*, 1909. 46. l. G. Schünemann, *Geschichte der deutschen Schulumusk*, 1928. 69. l.

³ L. *Kazinczy lev.* I. 352. l.

kézirattárának egy miskolci eredetű gyűjteményében (1813—17, jelzete: M. Irod. Régi s újabb írók kz. műv. 8. 60.) *Az halál mely nagy változást tehet* kezdetű halottas ének stb. S talán Csokonai is kollégiumi emlékeket idéz, mikor *Édes keserűség* című versének (*Óh Cypria terhes igája!*) ezt a zengő-perdülő formát adja.

SZABOLCSI BENCE.

TELEKI JÓZSEF GRÓF VERSE A TOLERANTIÁRÓL.

Birtokomba juttatott a véletlen egy félbörkötésű, kis negyedrért alakú, vaskos kéziratos könyvet. A 633 lapnyi szöveget megelőző, 10 lapra terjedő *Mutató tábla* szerint 158 vegyes darabot tartalmaz a kézirat. A mutató tábla előtti lap felső szélén olvasható, hogy ezeket «Egyszer 's másszor gyűjtögette Bihari Sándor». Ezt megerősíti a hátsó bekötési tábla belső részén felül látható írás: «Egyszer 's másszor leírásokkal idejét töltötte Ródi Bihari Sándor». A két megjegyzés Bihari Sándor manupropriája s teljesen azonos az egész gyűjtemény kézírásával. A kéziratban egyébként folytatólagos lap-számozással bele van kötve Gyöngyösi Jánosnak Sófalvi József, kolozsvári ref. teol. tanár esküvője alkalmából, 1784-ben, nyomtatott versezete; továbbá Winkler Jánosnak, a kolozsvári főiskolák igazgatójának a német nyelv tanulását az ifjuság figyelmébe ajánló, 1790-ben kiadott beszéde.

A mutató táblát megelőző, kétségtelenül címlapnak szánt üres levél első lapjára egy másik kéz, újabb és frissebb írással a következőket írta:

Egyszer s másszor összegyűjtött versek, kéziratok és beszédek.

Össze szedte

Bihari Sándor

Rőd 1770-től 1817-ig.

A ródi (rődi) Bihari-családról csak nagyon keveset tudunk. A család Kolos megyében székel, Rődön van a birtoka. Rődi Bihari János a Guberniumnál kiadói segéd; 1794-ben Miklós Kolos vm. levéltárnoka, Sándor pedig írtnoka volt.¹ Minden valószínűség szerint ez a Sándor a gyűjteményünk összeírója. Apja lehet egyébként rődi Bihari Sándor, marosvásárhelyi ref. főiskolai tanárnak.² Másik fia, Imre, Sándor napjára írt döcögő névnapri rigmusait saját kezével írta be a könyvünkbe.

Valószínű — s ezt terjedelmes könyvünk is igazolja — hogy Bihari Sándor, a vármegyei írtnok, tollforgató ember lévén, pihenő idejében, unalmas óráiban is szeretettel rózta a betűket. Hivatalos személy volt, sokat látott, hallott, tapasztalt s amit érdekesnek vagy egy és más szempontból fontosnak tartott, azt följegyezte. Nemcsak a várost és vármegyét, vagy a szűkebb Erdélyt, hanem az egész országot, sőt az egész Európát érintő kérdések, események és mozgalmak is élénken foglalkoztatták. Gyűjteményéből egy értelmes, fölvilágosodott, érdekes, színes és sokoldalú egyéniség képe bon-

¹ V. ö. Nagy Iván, *Magyarország családai*, II: 104.

² Koncz J.: *Marosv. ref. kolleg. története*.

takozik ki. Buzgó, sőt elfogult református ember, jó ismerőse, tisztelője és barátja Gyöngyösi János poeta-lelkésznek, akinek sok versét leírja. A jezsuitákat persze nem szereti, s ami jezsuita-nyalázó vers, pamflet, adoma, irat csak eléje kerül, azt örömmel lemásolja.

Legkedvesebb témája e mellett a vallási türelem kérdése. Szenvedélyesen keresi az erre vonatkozó adalékokat. Mindent összehord itt, amihez csak hozzáfér. A legjelentéktelenebb mondás sem kerüli el figyelmét, egy-kétsoros megjegyzéseket is lemásol. A könyv első harmadának mintegy fele e körül forog. Ezzel kapcsolatban közöl Mária Terézia dicséretére írt verseket, kommentálja VI. Pius pápa bécsi látogatását. A pápát kedveli, dicséri, magasztalja. Legtöbbet azonban II. József személyével foglalkozik. Végtelen nagyra becsüli. A türelmi rendeletet világtörténelmi eseménynek tartja. Le is írja eredeti szövegében, különféle magyarázatait örömmel jegyzi föl. Rokonszenvével halmozta el azokat a verseket, beszédeket, iratokat, amelyek II. József intézkedéseit és személyét magasztalják.

II. Józseffel és a türelmi rendelettel kapcsolatban jut helye gr. Teleki Józsefnek is. Széki gr. Teleki József, titkos tanácsos és koronaőr, korának egyik légműveltebb, legtanultabb magyar főura, magyar, latin és francia nyelven írt verseket és prózai munkákat. II. József alatt protestáns létére a pécsi iskolai kerület igazgatója lett.

Teleki József két versével szerepel itt. Egy rövidebb, nyolcsoros, distichonokban írt latin nyelvű verse az *Applausus Comitibus J. Teleki A. 1773 tempore adventus in Tranniam Josephi II. Rom. Imp.* címet viseli. Arról szól, hogy Dácia három nemzete négyféle vallás útján törekszik az égbe. Ez sok súrlódást, vizsályt idéz elő köztük. De most a császár megjelenése a három nemzetet s négy vallást a fejedelem iránti szeretetben egyesíti.

A másik terjedelmes — könyvünknek 103—114. lapját elfoglaló — magyar nyelvű közlemény, a *Hálaadó öröm*, rousseaui filozófiával a toleranciáról szól. A kegyes olvasóhoz intézett prózában írt előszó szerint a 330 tizenkétszótagú, párosan rímelő sorból álló verset az «együgyű versíró» Bójt-más havának 19-ik napján az 1782-ik esztendőben írta.

Ki ez a versíró, sem a költemény, sem az előszó nem árulja el, csak a mutató tábla. E szerint a könyv 50-ik darabja, a *Hálaadó öröm*, azaz *G. Teleki Józseff Ur által a Tollerantiáról írott versek* a 103. lapon található.

Nincs okunk kételkedni gyűjtőnk igazmondásában, s el kell fogadnunk Teleki József szerzőségét. Megerősíti ezt Kazinczy is, ki megemlíti, hogy Teleki József egy francia verset írt a toleranciáról. Ő ezt olvasta, de nem francia, hanem magyar nyelven. A Kazinczy-említetté francia, illetőleg magyar költemény mindezideig nem került elő, s így csaknem bizonyos, hogy ez a vers került most elénk.

De még egy harmadik körülmény is megerősíti fellevésünket. Költeményünk mindvégig kitünő ritmusérzékről tanuskodik, de rímélése semmivel sem különb a korabeli átlag versekénél. Ugyanaz a pompás és zavartalanul lüktető ritmus, s mai szemmel nézve ugyanaz a pongyola rímelés ez, melyet írónknak 1779-ben kiadott s testvérhugának, Eszternek elhunytá alkalmából írt *Atya-fiai barátságának oszlopa* c. művéből már ismerünk.

A költemény a lelkiismereti szabadságról, a vallási türelemről szól s ezzel kapcsolatban II. József bölcs intézkedéseit magasztalja.

Hála-adó Öröm. Mellyet a' Józan-okosság, és Lelki-esméretnek mástól ugyan nem fűghető; de azonban még-is meg-háborítottatott Szabadságába lett vissza helyheztetésiért, ISTEN-ének és Királyának áldozik.

Kegyes olvasó!

Ezen minden előre formálható vétkes képzelődésektől ki-üresítettet, és semmi különös tekintetért részekre nem hajló, igaz okoskodásnak sugallásából iratott Munkátskát, hasonló egyenes indulatokal diszes ítélet-tételed alá nagy bizodalommal botsátani bátorkodik, s magát egyszer's mind a' keresztyénségnek legfőbb' meg- es mértető jelének *az egy-másnak békességesen él-tűrni, és egymásnak megengedni köteles tartozásnak* belső erejéből vévén bátorító okot különös Felebaráti Szeretetedbe, Barátságodba, és jó akaratodba ajánlja Keresztyén Felebaráti igaz Szeretettel hozzád vonssza és kötelez; de te tölled-is maga iránt hasonló költsönös indulatot mind Isten Törvénye, mind Királya akaratya szerént helyesen kíván. Iratott Bőjt-más Havának 19-dik Napján 1782-ik Esztendőben. hív Felebarátod, az egy-ügyű vers író.

Keresztyény Sziveknek fájdalmai szűnnyetek!

Gyászos törődéstől illő enyhüljetez.

Lelki-esméretnek meg-jött Szabadsága

Fel odatott régen Sartzoló rabsága.

5. Melly másként szabados, nints lántzon az elme,

Nints kötve a' szabad elmének értelme.

Nyílt szabad mezeje Józan-okosságnak

Melly eddig rabja volt főb' Hatalmalfágnak.

Az Isten a Lelket olyá teremtette,

10. Hogy azt értelemmel fel-ékesítette.

De mivel meg-romlott annak akarattya,

Törvény van mely aztat jora igazgattya.

Ha hát Törvény mellett szabad választást bir,

Illy szabad választást környül valyon ki-ir?

15. 'S Léleknek ki tiltja azon szabadságát,

Melly teszi a' Lélek belső valóságát.

Lélek valósága a' Szabad Értelem,

Mert abból állonak aztat lenni lelem.

Ki hát a Léleknek értelmét gátollya,

20. Belső valóságát annak elrabollya. ....

Jól érti, vagy rosszul Törvény adó dolga

Tudja az, ki az hív, vagy hitetlen Szolga.

Ember, más Lelkéről Bíró ugy sem lehet

Mert belsőségének végére nem mehet.

25. Hogy kívánhattya hát, hogy azt ne akarja

A' mit akar? holott azt Titok takarja.

A' mit hát a Titok meg-enged érteni;

Hogy ne volna szabad azt ki-jelenteni.

Mert ha rosz követni, azt más nem tartozik;

30. Ha jó, Senki benne meg nem botránkozik.

Sőt, ha rosz, s' tudatik, jora lehet hozni,

Értelmét, Tanátsát lehet kormányozni.

Ha jó; másoknak-is egy köz hasznot tézzen,

Mert senki magának nem elég egészszzen.

35. Keresztyén Lélekről fel-sem lehet tenni,
Oly vakmerőségre hogy az tudna menni:
Hogy közönségesen tenne oly Tudományt,
Melly Pokolnak szülne töb' töb' Ragadományt;
Vagy hogy Királynak lenne ártalmára
40. A'kinek vérrel-is hűtös oltalmára.....
Avagy Hazájának volna árulója,
A'melly ötet szülte, 's kegyes táplálója.
A'melly Szent irástól világosult elme,
Illyekre nem fokad; van annak kegyelme.
45. ISTEN-nek Istenét, Császárnak Császáret
Királynak meg-tudja adni a' Királysét.
Hazája köz hasznát dolgozza, 's ohajtya,
Rendeléseire térdét, fejét, hajtya
Hogy ne birhatná hát Lelkét szabadságban
50. Ki ekként viseli magát az Országban?
Mert a Köz Keresztyén Polgári Társaság
Ezen áll, 's tsak ebből foly Törvény 's igazság.
Más Lelke mit hiszen, 's titkon mit dolgozik,
Akár ki-is azon miért gondolkozik.
55. Idvesség dolgában ki melly utat választ,
ISTEN-i erő, 's-nem ember dolgozza azt.
Ebben tehát magát a' ki elegyíti,
Bizony az Isteni erőt kissebbíti.
Ki minden léleknek adott Szabadságot
60. De Lelkén senkinek nem ám Uraságot.....
A' Lelket Tudomány 's jó példa taníttya,
Az erőszak tétel rettentí 's vakíttya.
Az Hit, az hallásból 's tanításból léssen
Önként, 's erőszakból származást nem vészen.
65. Hogy a Szem ne lásson, vegy a Fül ne haljon,
Ezen tehetséget ki-tíltya-meg, valjon?
Melly noha tsak Testhez ragadott tehetség
Még-is meg-tíltani éppen nem lehetség.
Hát szabad Léleknek nints szabad értelme?
70. Szabadságtól melynek füg az engedélme,
Ez Lelki, 's Léleknek oljan tulajdona
Mellynek ellent nem áll sem Pap, sem Katona.
Szabad gondolatra hogy ha tehetséget
Nem adsz a' Léleknek, kérsz képtelenséget.
75. Szabad gondolatból szabad választani,
Ezt erősegekkel nem kell állítani.
Értelem 's akarat mind az Istentől jő
Ezt nem tagadhattya semmi emberi Fő.
Aztat tilalmazni tehát képtelenség,
80. A'mit véghez vinni főb' lehetetlenség...
Sőt maga az ember a' maga Szívének
Sem Ura, viasza az Isten kezének.
Még a Királynak-is Szívével tsak ő bir,
Ki másként Országának Törvényeket ad, 's ir.
85. Ha hát a' fővebb Szív van Isten markában
Kit tett ő részessé ezen főb' Jussában;
Nohát a'mit véghez vinni lehetetlen,
Arra törekedni bün, véték, 's illetlen.
Nagy JÓSEF ki böltsen ezeket értette,
90. Hogy a' Lélek magát birja meg-engedte.
Meg-szünt az erőszak, 's annak kinos járma
Akarni, érteni, hinni, szabad már ma.

- A' Pap tanit, 's oktat, példával 's tanátsal;
Hitet de már tovább' nem terjeszt Korbátsal.
95. Okosság kormányoz, nem erőszak tétel,
Hatalom, értelmet le már nem petsétel.
Hogy a' Pap tanitson, Isten parantsolja,
A' Község hogy higyen annak javasolja
A'ki hiszen, annak idvességet ígér;
100. De hogy Pap büntessen arra egyet se kér.....
Sőt az Embereknek szabad választást hágy,
Mehet Meny-országba, Pokolba, a'ki vágy.
Hogy a' Pap tanitson tsupa szelidséggel,
Arra kötelezi Isten tellyességgel.
105. Nem Paptol füg az Hit, mert Isten munkája
Lelki ez, nem látszik, ember nem bírása.
A' Lelki esméret itt a' Törvény-tévő,
Itélő, Büntető, Biró és Számvévő.
Itélő Istennek, e' Földön vitzéje,
110. Mérő Serpenyője, 's igaz mind itzéje.
Látod mér, 's igazán fontol mindeneket,
Nem lehet meg-tsalni ezen Mértékeket.
Egi Kegyelemmel ha Ki nem fog Kezet,
E' Kis-Biró mindent büntetésre vezet.
115. Léleknek más Biró nem kell Földön tehát,
Tette ezt Biróvá Isten, magán-magát.
De ezen Biroság rég olta szenved már
Miolta tudni-illik Papok jármába jár.
Kiknek hatalma ezt vagy meg-vakitotta,
120. Vagy rettentés által le-tsilapította.....
'S bár halgattak erre sok jó Keresztyények
Követni nem merték, mert félték szegények
'S Ki követője volt Lelki-esméretnek,
Annak Neve nem más, hanem volt Eretnék.
125. A'kik ezen mōtskot reájok raggatták,
Ugyan azok osztán ölték sanyargatták
Lelki-esméretnek hány volt így Mártirja?
Halgatok, mert ezer Historia írja.
Hamvak közt jajgatnak sok mezők, 's városok,
130. Hol dühösködtek illy Lelki Mészárosok,
Sok ártatlanoknak kiontatott vére,
Abellel ki-áltoz az Egek egére,
A'kiknek nyakokon midőn Bárd 's Kard penget;
Haldokló nyelveken JÉ'SUS neve zenget.
135. Kik Istennek inkáb' mint Embernek hittek,
Jó ISTEN! halálra hány ezen vitettek.
Téritésnek régen e' vala formája
'S Lelki esméretnek így jött-bé igája.
Hogy ha azt nem hitted, a'mit a' Pap mondott,
140. Meg-utált, 'S ugy tartott mint futó Bolondot.
Jól szollé? vagy roszul? vizsgálni nem hadta
Azért a' Szent írást tölled el-ragadta.
Sok olly vakította a' Te Bölts Lelkedet,
Ki meg nem ütötte okos mértékedet.
145. 'S Kinek böltsesség lett volna vezére,
A' gyeplőzött téged a' maga kezére.
Hogy tudatlanságba nevelte a Népet
A' maga Hatalma nagyra azal lépet.
Ölt, vágot, feszitet, kinzot, és égetett,
150. A' KRISTUS Aklába e'ként téritgetett.

- Az ártatlan Jézus ezt nem így rendelte,
 Midőn Apostolit Papságra szentelte.
 Igaz hogy Szent Péter egyszer Kardra kapot,
 Melyel a Krisztusnak Gyilkossához tsapot.
155. Még pedig a' JÉ'SUS élte oltalmára,
 Midőn a' 'Sidoság vinné halálára.
 JÉ'SUS meg-dorgálván, de meg-szollította,
 Vissza dugta Kardgyát honnan ki-rántotta.
 Péter intlek (ugy mond) ne onts emberi vért;
160. Mert a' vér-ontásért adnak viszont olly bért,....
 Im Jézus kiméllé ellensége vérit,
 Hogy nézi hát azt, ki néki vérrel térít?
 Ha illy drága Jézus ellensége vére,
 Kit rolla neveznek drágáb' annak bére.
165. Nem akarok töb' szót itt szaporítani,
 Kereken elég tám eztet ki-mondani.
 Péternek ontani vért hogy szabad nem volt,
 Lássák Maradéki e' Letzke kinek szolt.
 Az Apostoloknak ki hát Követője?
170. Itélje-meg kinek vagyon agy-velője.
 Békesség Istene az ISTEN, érted-é?
 Illy áldozatokkal ugyan kísértedé?
 Áldott légyen az Ur, ki rendelt oly embert,
 Ki nagy Hatalommal bir, 's ebbe szolni mert.
175. Jofeff volt régentén JÉ'SUS nevelője
 Tudományának-is JO'SEF terjesztője.
 JÉ'SUS parantsollja, hogy egy mást szenvedgyük
 JO'SEF azt akarja hogy jó neven vegyük.
 Az ISTEN-t kell lélnünk, a' Királyt betsülnünk,
180. Parantsolatyokra meg kell egyesülnünk...
 Ezt tézsi az igaz Szent *Tollerántzia*
 Mellyre ma köteles minden Hazánk Fia.
 Egy ember ne légyen más ember Csukája
 Mert mind azon Isten bölts Keze munkája
185. Minden Lélek készült okos böltsességgel
 Illy tehetségekkel bir 's ruhás oly véggel:
 Hogy tudgyon vigyázni maga főbb javára
 Mellyre jut ha halgat az Isten szavára.
 A' Szent Írásban van az ISTEN-nek Szava.
190. Itt van a' Léleknek el-tett Kintse 's java.
 Erre vigyázzon hát mind Pap, mind Halgató,
 Ez, Korbáts nélkül-is meg-gyöző 's hatható.
 Ez, meg-tanit kit kit maga tisztségére
 Istennek, Királynak oktat hűségére
195. Maga Lelkét ki ki birja Szabadságban
 Egyenlő az ember ez egy Uraságban.
 Mert ember, nem Ura más ember Lelkének
 Haszna, Kára, övé ez egyetlenének.
 Más embernek ezen nints semmi hatalma
200. Istentől, 's magától füg Kára, 's jutalma.....
 Ki mint hiszen lássa, arrol nem tehetünk,
 Egy másnak azonban Baráti lehetünk.
 Tudgyuk dézmát ki ki a maga Kádjáról,
 Olly gyümölsöt szedjünk, mijenvan, a' Fáról.
205. Hogy egy mást szenvedjük Természet kötelez
 Mert mindnyájunkat egy emberi név nevez.
 De mi Keresztyének vagyunk azon kívül
 Ez a' Név mire hiv, azt végyük hát mivül.

- A' Keresztyénségnek Szeretet Czimere
 210. Más meg-győzésének ez a' főbb Fegyvere
 Ez tartya, nevele, a' Köz Társaságot,
 Királynak Hatalmat ez ad, és Országot.
 ISTEN Törvényének ez rövid Summája
 Melly Törvénynek vagyunk vetve mind alája.
215. Söt Kiben van Égbe menő igyekezet,
 Oda-is mindent tsak a' Szeretet vezet.
 A' Szeretet mellett, más jó erköltsait
 Kövessük, betsüljük szép tehetségeit.
 Ha nem úgy hiszen-is mint mi kívánhattuk,
 220. Az Hit ISTEN-t illet, azért nem bánthattuk.
 Azomban erköltsöt ha jot, 's bölts Elmét nyert,
 Ily tehetségekért betsüljük az Embert.
 Nem mi dolgunk Luther mit hisz, vagy Kalvinus;
 Ha jó, 's hív Haza-Fi, lehet Palatinus.
 225. Ha hát Fő Tisztséget az ilyen viselhet,
 Hasonló Aprobát mindég érdemelhet.
 Nem az Hit folytattya az Hivatalokat;
 Jó Erkölts, Tudomány, érdemli azokat.
 Jó Lelki-Esméret, jó erkölts, 's Tudomány,
 230. Földi Hivatalra elég, mást ne kívány.
 Ha ezeken kívül látod hogy Keresztyén,
 Elég, nem Te dolgoz: ő é igaz? vagy En?
 Olyatén hasznat kell millyet lehet venni,
 Szeretet, Társaság hasznos szokott lenni.
235. Töb're lehet menni nyájas Társaságal,
 Mint erőszak tévő durzás durvaságal.
 Okos Lelket inkább' győzünk jó példával,
 Mint motskos beszédek mérges fulánkjával.
 Áldott légyen az Ur, ki, oly Királyt rendelt
 240. Kit nagy Böltsességgel töltött-bé, 's meg-szentelt
 Ki Földön született; de mint égből szállott,
 Az ISTEN ügyéhez Párt-fogoul állott.
 Lelki-esméretnek e' törte-el jármát,
 Melly által a' Földön tsendesit sok Lärmát.
245. Utat nyit a' tiszta 's igaz Böltsességre,
 Melly Népét 's Országát vezérli az Égre.
 Keresztény Népéhez fordult Kegyelemmel.
 Melly azt költsönözi buzgó szerelemmel.
 Senkinek nem kíván lenni ártalmára,
 250. Söt siet szolgálni mindennek hasznára.
 Ugy viszi mindenben dolgának Kormányát,
 Hogy öregbithesse JÉ'SUS Tudományát.
 Szeretve késztet mindent és kötelez,
 ISTEN Törvényének rövid Summája ez.
255. Az Erdemeseknek Jutalmakat ígér,
 Ennél az érdemes egyebet hát mit kér.
 Az együgyüeket tartya békességben,
 Él hát az egy ügyü főb' gyönyörőségben,
 Uralkodni Nem hágy a' szabad Lelkeken,
 260. Ez jó, de büntetés tsak a' kevélyeken...
 Mert a' Kevélyeket ISTEN sem szereti,
 Ő tehát ebben-is az ISTEN-t követi.
 Szabad Tiszteletet enged az ISTEN-nek,
 Maga modja szerént még pedig mindennek.
 265. Kinek a' mint hozza Hite rend-tartása,
 A' szerént szabados annak imádása.

- 'S ha azt az Istennek tetszik meg-szenvedni,
Bölds Királytól bizony illő meg-engedni.
Isteni tisztelet ISTEN gazdasága,
270. Ó tudja mit mivel maga majorsága.
Bölds Király ezekkel mind jó végre tzelez,
Nem-egyes Sziveket öszve így palléroz.
Hogy egy mást szenvedjük azért parantsolja,
Mivel azt hasznosnak böltsen-is gondolja.
275. Mert ha vonnya Népét azon Társaságba,
A' Társaság végre mégyen Barátságba.
A' Barátság osztán válik Szeretetre,
Melly vezet, és juttat keresztény életre.
Töb' Lelket gyöz az illy egymás Szeretete,
280. Mint minden Üldözés kínos kísértete...
Min Száz esztendőkig, 's tovább' Fegyverkeznek,
Szeretéből azon hamar meg-egyeznek.
Az hol az erőszak hasztalan farag, 's fur,
A' Szeretet ott-is nyer, 's győzedelmes Ur.
285. Tollerántziának e' lesz hát Sükere,
Világosodásnak ez az élet ere.
Áldott hát a' Király Ki oly Utat mutat,
Mellyel mindnyájunkat Szeretetre juttat.
Az ISTEN Ki ötet böltsen teremtette,
290. 'S Égi böltességgel fel ékesítette.
Tartsa rajta végig Atyai védelmét
'S ne botsássa hozzá semmi veszedelmét.
Népe uj Lángokal gyuljon szerelmére
Ellensége fusson 's hodoljon Nevére.
295. Buzogjon mellette egész Kereszténység,
Imádkozzon érte ifjuság és vénség.
Az HOLD-at verjék-le SAS-ának Szárnyai,
Nap-Kelet rettegje, 's féljék Határai.
Fusson annak Népe uralkodásához
300. 'S jusson Ó általa Kristusnak Nyájához...
Nap-Nyugat hol setét borittya Föld Képét,
JO'SEF-ének mondgyák Lakosinak Népét.
Látván Észak, és Dél nagy Hatalmasságát,
Azt félje, keresse, 's kérje Barátságát.
305. Légyen féltő Kintse a' maga Népének,
Melynek már meg-nyerte Szerelmét Szívének.
Mert Drága Kő sem áll ugy Gyűrű öblében,
Mint Második JO'SEF mindnyájunk Szívében.
A' Magyarnak ugyan a' lesz a' főb' Bére,
310. Ha áldoztattatik Királyáért vére.
'S Örökké valóság hogy ha véges volna
Magyar azontul-is JO'SEF-ről jól szolna.
Erjen-is sok időt Szentséges élete,
Egészséges légyen minden lehellete.
315. Birja Koronáit Nemzetről Nemzetre,
Méltó e' Szent Nemzet Szentséges Kenetre!
'S Midőn meg-elégszik Uralkodásával,
E' Földöt váltsa-fel Égi Koronával.
'S mig ugyan én élek, szívem bennem dobog
320. Kegyes Királyomhoz hiv szerelmem lobog.....
Éltemet, véretem érette áldozom
| Hazám ígerte ezt köze adakozom |
'S ha jutok érdemnek ollyatén pontyára
Éltemet érette eresztem Kotzkára.

325. Ha meg-halok, 's lelnék 'Siromnak Halmára,
 'S vigyáznak Szivemnek porrá vált Hamvára.
 Közötte JO'SEF-nek találnak Nevére
 Mert Szivem holton-is eszmél hivségére.
 De ha valakinek volnék már terhére
330. Engedgyen, 's pihenjen: mert végére ére.

Közli: BOGNER MIHÁLY.

NÉHÁNY SZÓ EGY DISSZERTÁCIÓRÓL.

A jelen iskolai év első felében egy 52 lapnyi doktori értekezés jelent meg Kunczer Gyula tollából *Hormayr és az egykorú magyar irodalom* cím alatt. Mennyi érdeme van a szerzőnek, tovább vitte-e és mennyivel a tudományt, azt nem kutatom — csak arra akarok rámutatni, ami az értekezésből nem az övé.

Pedig Kunczer nagy követeléssel lép föl. A maga fáradságos kutatásaival nemcsak Hormayr munkásságát állítja élesebb fénybe, hanem még Hormayr munkatársának, Mednyánszky Alajosnak irodalmi működését is. Íme a 18. l. harmadik bekezdésében ezt írja: «Hogy itt mely cikkeket írta Mednyánszky, pontosan meghatározni nem lehet, mert majdnem mindegyik névtelenül jelent meg . . .», majd a jegyzetben hozzáteszi: «Szinyei (!) József: Magyar írók élete és munkái c. művének adatai némi tekintetben javításra szorulnak. Így az 1820-i kötet Maria, Königin von Ungarn c. cikkét nem Mednyánszky, hanem Mailáth gróf írta. Alá is van írva a neve. Ugyane kötet Janus Pannonius cikkének Teleki Ferenc gróf a szerzője. Ez kitűnik Mailáth Kazinczyhoz intézett leveléből (1820. febr. 1. Kaz. lev. XVII. k. 43. l.): In Hormayrs Taschenbuch ist der historische Kalender, Nádasdi, Burg Arva und Tremschin von Mednyánszky . . . Die Berzeviczis sind wahrscheinlich von Gregor Berzeviczy selbst. Ich bin in meinen Aufsätzen unterschrieben, Janus Pannonius ist von Franz Teleki.»

Lám a szorgalmas kutató még Kazinczy levelezését is végigbúvárolta! Dehogy tette! Ezt a megállapítást, még a hozzátartozó stíl-fűszert is, készen találta egy korábbi doktori értekezésben, Berthe Nándor *Báró Mednyánszky Alajosában* (49—50. l. jegyzet), ily módon: «Hogy mely cikkeket írta Mednyánszky, pontosan meghatározni itt sem lehet, mert majdnem mind névtelenül jelentek meg. Szinyei József Magyar írók élete és munkái VIII. k.-ben felsorolja ugyan e cikkeket, de adatai sok helyen tévesek. Pl. mindjárt az első évfolyamban felemlíti: Maria Königin von Ungarn, pedig e cikk szerzője gróf Mailáth, alá is van írva. Ugyane kötetben neki tulajdonítja Janus Pannoniust, ennek pedig gróf Teleki Ferenc a szerzője (l. gr. Mailáth J. levelét Kazinczyhoz 1820. febr. 1.: Kazinczy levelezése, kiadja Váczy János, 3822. sz. XVII. k. 43. l. In Hormayrs Taschenbuch ist der historische Kalender, Nádasdi, Burg Arva u. Tremschin von Mednyánszky. [Itt Berthe közli a közbeeső, Kunczer által kihagyott mondatot is!] . . . Die Berzeviczis sind wahrscheinlich von Gregor Berzeviczy selbst. Ich bin in meinen Aufsätzen unterschrieben, Janus Pannonius ist von Franz Teleki, . . .»

Kunczer nem hivatkozik e helyütt forrására, 's a hivatkozást annál bátrabban elhagyhatta, mert Berthe értekezése annak idején kéziratos alak-